

Dr. Ivan Turk
 Ekonomska fakulteta
 Univerza v Ljubljani

ZNAKI ODLIČNOSTI PRI ČLOVEKU

P O V Z E T E K :

O dličnost človeka je mogoče presojati z različnih zornih kotov. V tem sestavku štejemo kot znake odličnosti: izobraženost, olikanost, preudarnost, prizadevnost, izvirnost, zanesljivost, podjetnost, voditeljskost, pravičnost, resnicoljubnost, poštenost, plemenitost in samozavednost. Pri posamezniku jih moramo opazovati celovito in ne zgolj posamično ter kot trajne značilnosti in ne le zgolj občasne pojave. Pri priznanjih odličnosti v praksi največkrat poudarjajo le kak poseben znak in zanemarijo druge, mnogokrat pa je izbor osebe vezan tudi na kake posebne interese.

Ključne besede:

parcialna odličnost, celovita odličnost, občasna odličnost, trajna odličnost, priznanja odličnosti

SIGNS OF PERSONAL EXCELLENCY

S U M M A R Y :

P ersonal excellency could be judged from different viewpoints. In this paper the following signs of personal excellency are treated: culture, mannerliness, deliberateness, assiduousness, originality, reliability, entrepreneurial spirit, leadership abilities, impartiality, truthfullness, honesty, generosity and self-affirmation. Excellency of an individual must be observed in entirety and not partially, and as permanent signs and not as periodical phenomena. When awarding the excellency the opposite practice is usually present, namely, only a particular signs of excellency is emphasised and the others neglected and the selection of a person is frequently connected with a special interest.

Key words:

partial excellency, total excellency, periodical excellency, permanent excellency, awarding excellency.

Uvod

O dličnost je posebna lastnost, značilnost človeka. Pri tem z lastnostjo mislimo na tisto, kar se relativno trajno kaže pri človeku zlasti v odnosu do drugih ljudi in okolja glede na kako normo; z značilnostjo pa mislimo na tisto, kar človeka določa tako, da ga je mogoče razpoznati, ločiti od drugih ljudi. Odličnost je lastnost, značilnost odličnega človeka, odličen je pa tisti, ki po kakovosti presega druge ljudi. S kakovostjo pri tem razumemo tisto, kar opredeljuje človeka glede na veliko mero pozitivnih lastnosti. Odličnost je dosti več kot uspešnost; uspešnost je

namreč zgolj lastnost, značilnost človeka, da daje take rezultate, kot se želi, pričakuje. Uspešen je s kakega zornega kota lahko tudi kak človek, ki ga ne moremo imeti za odličnega. Odličnost je več kot pomembnost; pomembnost je lahko tudi samo lastnost, značilnost človeka, da ima tak položaj, funkcijo, da lahko vpliva oziroma da je v odnosu do drugih ljudi tak, da ga je treba upoštevati. Pomemben glede na družbeni položaj pa je lahko tudi kak človek, ki do njega ni prišel zaradi svoje odličnosti, ampak po kaki drugi, zlasti politični poti. Znano je npr. sodilo politikov za napredovanje koga: »Ni važno, da je pismen, važno je, da je naš«. Odličnost je dalje lahko zelo odmaknjena od bogatosti; bogatost je namreč lastnost, značilnost kakega človeka, da ima mnogo materialnih dobrin. Pri odličnosti ne gre za materialne dobrine, temveč predvsem za duhovne dobrine, za miselne in značajske lastnosti, značilnosti človeka, le v posebnih primerih pa tudi za njegove fizične lastnosti oziroma značilnosti. Kaj je potem takem treba presojati pri človeku, da bi lahko govorili o njegovi odličnosti? Kateri so znaki njegove odličnosti?

Čeprav skušamo pri nas v zadnjem času uveljaviti pojem odličnosti, še ni bilo pomembnejših poskusov, da bi jasno opredelili ta pojem. Tudi moje razmišljanje bo samo poskus v tej smeri in gotovo bo kasneje mogoče najti še kak znak odličnosti ali pa dopolniti kak znak odličnosti, ki ga bom obravnaval. Upošteval bom namreč naslednje znake:

1. Izobraženost
2. Olikanost
3. Preudarnost
4. Prizadevnost
5. Izvirnost
6. Zanesljivost
7. Podjetnost
8. Voditeljskost
9. Pravičnost
10. Resnicoljubnost
11. Poštenost
12. Plemenitost
13. Samozavednost

Razmišljanja o vsakem znaku odličnosti bom popestril z izbranimi ljudskimi pregovori.

1. Izobraženost kot znak odličnosti človeka

Izobraženost je lastnost, značilnost človeka, da ima načrtno razvite sposobnosti za delovanje na svojem poklicnem področju in je seznanjen tudi z dosežki na drugih področjih. Ne gre torej samo za formalno poklicno izobrazbo na ustrezni ravni in za nenehno izpopolnjevanje, ki omogoča brezhibno obvladovanje ožje stroke, temveč tudi za splošno razgledanost na drugih področjih, zlasti na področju umetnosti. Gre za človeka, ki obvlada več jezikov. Gre za človeka, ki spremlja kulturna dogajanja iz lastnih notranjih nagibov in ne zato, da bi se kje zgolj pokazal. Gre za človeka, ki stalno bere za svojo notranjo rast pomembne knjige. Gre za človeka, ki zna razlikovati umetnino od kiča. Gre za človeka, ki tudi v svojem stanovanju izpričuje okus z opremo in kulturnost s skrbno izbrano domačo knjižnico. Gre za človeka, ki v svojem prostem času vedno kaj razmišlja, proučuje ali je kako drugače dejaven. Gre za človeka, ki veliko ve in se je veliko mogoče od njega naučiti.

Izobraženost se izraža z znanjem, tj. s celoto podatkov, ki si jih kdo vtisne v zavest z učenjem, študijem. V tej zvezi najdemo vrsto ljudskih pregovorov. Tako npr. hrvaški pregovor: »Blagor tistemu, ki ve, da ne ve, pa hoče vedeti«. Ali nemški pregovor: »Ni sramota ne vedeti, marveč ne hoteti se učiti«. Ali latinski pregovor: »Ni sramotno učiti se, temveč ne znati«. Ali spoznanje iz Talmuda: »Moder je tisti, ki se od vsakega človeka nekaj nauči«. Tu je dalje japonski pregovor: »Kdor prizna svojo nevednost, jo pokaže enkrat, kdor jo pa skuša skriti, jo kaže večkrat«. Omenimo naj še nemški pregovor: »Bolje dvakrat vprašati kot enkrat pogrešiti«.

2. Olikanost kot znak odličnosti človeka

Olikanost je lastnost, značilnost človeka, da se vedno lepo vede in tudi govori. Pri tem z vedenjem razumemo

celoto dejanj, ki izraža, kaže razpoloženje, odnos koga do ljudi, okolja. Olikanost pa zajema dosti več kot zgolj vljudnost, tj. lastnost, značilnost človeka, da se vede in ravna v skladu z moralnimi, družbenimi pravili. Zajema tudi prijaznost, tj. lastnost, značilnost človeka, ki ima, kaže do ljudi blag, prijateljski odnos. Prav tako tudi uvidevnost, tj. sposobnost človeka, da dojema razloge, potrebe, želje koga drugega in jih pri svojem ravnanju upošteva. Končno tudi strpnost, tj. lastnost, značilnost človeka, ki dopušča o določeni zadevi drugačno, nasprotno mnenje, nazor. Zaradi svojega brezhibnega nastopa, ki ga drugi takoj opazijo, ima takšen človek za druge še oznako prikupnosti, tj. lastnosti, značilnosti človeka, ki zaradi urejene zunanosti, lepega vedenja vzbuja pozitiven čustveni odnos. Vendar hkrati tudi oznako uglednosti, tj. lastnosti, značilnosti človeka, o katerem imajo drugi ljudje zaradi njegovega značaja ali dejanj zelo dobro mnenje. Kljub vsemu pa takšen človek ohranja do drugih ljudi vedno določeno razdaljo ali jo pa vsaj ti tako občutijo. Pomembno je dalje, da je z njim vedno mogoče vzpostaviti stike, tj., kar omogoča medsebojno dogovarjanje, sodelovanje, spoznavanje. V nobenem primeru ne deluje odbijajoče, tj. ne vzbuja negativen, odklonilen odnos; ni zoprni, tj. ne vzbuja močan občutek neugodja. Gre za človeka, ki se nikoli ne posmehuje drugemu. Olikanost je v marsičem človeku dana že po rojstvu, ima jo v sebi; kasneje se lahko izboljšuje, a tudi poslabšuje. Vedno jo je pa mogoče razlikovati od nastopaštva ali gizdalinstva in ne samo od neotesanosti, tj. lastnosti, značilnosti človeka, ki zaradi neprimerne, slabega vedenja vzbuja neodobravanje, odpor.

V ljudskih pregovorih najdemo veliko modrosti, ki se nanaša na sedaj obravnavani znak odličnosti človeka. Tako npr. pravi arabski pregovor: »Po treh stvareh spoznamo človeka: v nesreči, po vedenju in v bogastvu«. Istrski pregovor pravi: »Treba je spoštovati, da bomo spoštovani«. Nemški pregovor dalje pravi: »Vljudnost veliko zaleže in malo stane«. Perzijski pregovor pa: »Vljudnost je denar, ki ne obogati tistega, ki jo sprejema, ampak tistega, ki jo izkazuje«. Potem je tu angleški pregovor: »Prijaznosti so vsa vrata odprta«. In še čečensko-inguški pregovor: »Vljudnost je iz sužnja naredila kneza, nagla narava pa iz kneza sužnja«. Z olikanostjo je povezan način govorjenja. V tej zvezi pravi splošni pregovor: »Lepa beseda lepo mesto najde«. Latinski pregovor pa: »Kakršen je človek sam, tako tudi govori«. Prav tako je z olikanostjo lahko povezano oblačenje. Vendar je v tej zvezi treba poznati nemški pregovor: »Ko prideš, te sodijo po obleki, ko odideš, po pameti«. Istrski pregovor pravi: »Opica ostane opica, čeprav jo napraviš v svilo«. Latinski pregovor pa: »Ni vse zlato, kar se sveti«. Olikanost je pri mnogih poklicih celo pogoj za njihovo opravljanje. Tako npr. pravi kitajski pregovor: »človek, ki se ne zna nasmehniti, naj ne odpira trgovine«. Prijateljsko obnašanje seveda še ne pomeni familiarnosti. Na to spet opozarja kitajski pregovor: »Boljši človek je prijateljski, ne da bi bil familiaren, navaden človek je familiaren, ne da bi bil prijateljski«. Olikanost je gotovo izredno pomembna navada človeka. V tej zvezi pravi ruski pregovor: »Zaradi slabe navade imajo tudi pametnega za bedaka«. Navada pa je zadeva vzgoje. V tej zvezi pravi tatarski pregovor: »Vzgoja je najboljša dediščina«. Ali japonski pregovor: »Niti dragulj se ne sveti, če ga ne obrusiš«. Vendar so pri tem izredno pomembni dednostni vplivi. Tako npr. pravi tatarski pregovor: »Kar ni z materinim mlekom vate prišlo, tudi s kravjim ne bo«. Ali nemški pregovor: »Na slivovem drevesu ne pričakuj fig«.

3. Preudarnost kot znak odličnosti človeka

Preudarnost je lastnost, značilnost človeka, da s podrobnim razčlenjevanjem dejstev, podatkov prihaja do kakih zaključkov. Povezana je z modrostjo, tj. s sposobnostjo prodorno misliti in ustrezno ravnati. Pri modrosti gre za več kot zgolj za vednost, tj. za dejstvo, do kda kaj ve, da ima nekaj v zavesti na podlagi zaznav, obveščeni, ali na podlagi učenja, študija. Pri modrosti gre tudi za več kot zgolj za znanje, tj. za izurjenost, sposobnost za kako delovanje. Res sta pa vednost in znanje pogoj za modrost, modrost pa pogoj za utemeljene zaključke, h katerim je usmerjena preudarnost. Gotovo ne moremo govoriti o preudarnosti, ne da bi bil kdo dober poznavalec dovolj širokega področja in ne da bi znal to znanje tudi uporabiti. Preudarnost je tudi sposobnost ločevanja bistvenega od nebistvenega, sposobnost oblikovanja in zasledovanja strateške vizije v spletu povsem vsakdanjih drobnih vprašanj. Izziv za preudarnost so nenehne spremembe, za ohranjanje modrosti pa je potrebno nenehno izpopolnjevanje. Preudarnost lahko povezujemo tudi z inteligenco, s čimer razumemo: 1. Zmožnost posameznika, da se prilagaja novim nalogam in okoliščinam življenja; 2. Zmožnost zaznavati, vzpostavljati in uporabljati odnose med stvarmi; 3. Razsodnost ali umsko silo, s katero odpiramo in rešujemo probleme; 4. Sposobnost umskega mišljenja, s katerim okoliščine življenja preoblikujemo in ustvarjamo nova dela, je zmožnost ustvarjalnega mišljenja (A.Trstenjak: Psihologija ustvarjalnosti. Ljubljana 1981, str. 64).

Na potrebo po preudarnost kažejo številni ljudski pregovori. Tako npr. latinski pregovor: »Pametni dela vse s

premislekom«. Ali finski pregovor: »Boljše je ves dan razmišljati kot ves teden narobe delati«. Ali nemški pregovor: »Dobro premišljeno, napol narejeno«. Res pa imamo tudi slovenski pregovor: »Kdor preveč misli, ne stori veliko«. Za vse, ki pridejo do pomembnega položaja in s tem do možnosti vplivanja, je seveda potrebno, da bi bili preudarni. Mnogokrat se pa ne zavedajo dovolj, da morda niso prišli do položaja zaradi svoje modrosti, temveč mislijo, da imajo modrost, ker so na položaju. Modrost pa ni odvisna samo od znanja. V tej zvezi kaže spomniti na poljski pregovor: »Ni moder, kdor veliko ve, marveč tisti, ki ve, kar potrebuje«. Na nekaj vidikov preudarnosti kažeta še dva pregovora. Kitajski pregovor, ki pravi: »Kdor stremi po popolnosti, bo dosegel nadpovprečnost, kdor je zadovoljen s povprečnostjo, bo ostal tudi nižje«. In francoski pregovor: »Varuj se želeti vse, kar vidiš, verjeti vse, kar slišiš, reči vse, kar veš, in delati vse, kar zmoreš«.

4. Prizadevnost kot znak odličnosti človeka

Prizadevnost je lastnost, značilnost človeka, da dela oziroma je dejaven za dosego, uresničitev česa. Je več kot zgolj delavnost, ker obsega stremljenje po doseganju povsem jasno opredeljenega cilja. Delavnost je namreč zgolj lastnost, značilnost človeka, da rad dosti dela. Delo lahko poteka na različnih področjih in na različnih ravneh, zato so tudi njegovi posledki lahko različni. V vsakem primeru se pojavlja kot nasprotje igre in počitka. Z igro človek širi svoje znanje in spretnosti, s počitkom obnavlja svojo življenjsko energijo, delo pa vedno pomeni ustvarjanje nečesa, tj. proizvoda ali storitve. Delo ima izrazito praktični namen: pridobivanje življenjskih potrebščin, medtem ko igra ničesar ne proizvaja in nič prijemljivega ne pridobiva (A.Trstenjak: Psihologija dela in organizacije, Ljubljana 1979, str. 94). Počitek ni isto kar brezdelje; ne pomeni zgolj odsotnosti ali celo pomanjkanja delovanja, marveč je bistveno več: pomeni obnovo starih sil in s tem vsaj posredno nabiranje novih. Razlika med igro in počitkom je potemtakem v tem, da ima igra naglas na funkcionalni strani, počitek pa na energetični. Namen počitka ni v izboljšanju funkcioniranja ali funkcionalnega poteka dela, ampak v obnavljanju delovne energije. Nasprotno pa namen dela ni ne zbiranje energije niti izboljšanje biofunkcij, temveč proizvodnje in pridobivanje življenjskih dobrin samih (A.Trstenjak, 1979, str. 99). Gotovo ne moremo govoriti o odličnosti pri človeku, ki je len, tj. pri takšnem, ki ne dela rad. Prav tako ne pri človeku, ki je malomaren, tj. pri takšnem, ki dela kaj brez prave volje, pazljivosti, zanimanja, ki je ravnodušen, brezbrizen. Prizadevnost pa presega samo področje dela, saj se lahko pojavlja tudi na področju igre. Igra v pomenu širjenja znanja in spretnosti npr. zajema tudi formalno šolanje, kjer prav tako lahko zasledujemo doseganje povsem jasno opredeljenih ciljev, nakar imamo opraviti z znakom odličnosti s tega zornega kota. V tej zvezi kaže omeniti še športnike in zanimanje za šport ter tamkajšnje dosežke. Pri trženjsko hvaličenih poklicnih športnikih imamo opravka z delom in prizadevanji po doseganju uspeha, podobno kot pri cirkuških igralcih ali poklicnih umetnikih npr. v gledališčih ali na koncertih; njihovo delo je usmerjeno v opravljanje posebne vrste storitev in ne v proizvodnje proizvodov. Pri rekreativnih športnikih imamo opravka z igro in tudi s prizadevanji po kakih dosežkih, čeprav ne gre pri tem za njihovo delo, ki vodi do zaslužka. Pri gledalcih športnih prireditev pa imamo opravka zgolj s počitkom brez kakršnegakoli umskega napora. Medtem ko pri prvih dveh skupinah lahko govorimo o prizadevnosti kot znaku odličnosti človeka, pri tretji skupini to gotovo ne pride več v poštev.

Ljudska modrost se v številnih pregovorih dotika prizadevnosti, ki jo sedaj osvetljujemo kot znak odličnosti človeka. Tako npr. pravi angleški pregovor: »Kdor veliko govori, malo naredi«. Potem je tu nemški pregovor: »Dobro je prav začeti, še bolje je prav končati«. Ali stari latinski pregovor: »Kdor je dobro začel, ima polovico dela že opravljenega«. Tu je tudi še drugi latinski pregovor: »Nikomur se ne posreči zasloveti brez truda«. Potrebo po usmeritvi delovanja lepo kaže ruski pregovor: »Ne sej koruze, če bi rad žel riž«. Ali spet nemški pregovor: »Kdor prespi setev, se mu ni treba potiti, ko pride žetev«. Svarilo daje na nek način nemški pregovor: »Kdor veliko stvari začne, jih malo dokonča«. In francoski pregovor: »Nič ni naredil, kdor ni dokončal«. Končno imamo še neke praktične družbene posledice delovanja, ki jih lepo izraža nemški pregovor, ki pravi: »Veliko dela, malo prepirov«.

5. Izvirnost kot znak odličnosti človeka

Izvirnost je lastnost, značilnost človeka, ki ni odvisen od kakega vzora, predloge, tudi nazorov in navad, in se po tem loči od drugih ljudi. Izvirnost pomeni navsezadnje isto kot ustvarjalnost, le da je poudarek drugačen.

Ustvarjalnost poudarja novost, da nastane nekaj novega, česar prej še ni bilo. Izvirnost pa hoče povedati, da moramo iskati izvor dela prav v osebi, o katere delu govorimo, ne pri kakšni drugi, se pravi, da gre za nekaj edinstvenega, česar pri nobeni drugi osebi ne najdemo niti zdaj niti kdaj poprej (A. Trstenjak: Psihologija ustvarjalnosti, Ljubljana 1981, str. 32). Skupno obema pojmom je to, da gre za nastanek nečesa, česar prej še ni bilo, kar je torej novo ali enkratno, brez predhodnikov. Razlika med obema je v poudarku posebnega vidika: pri ustvarjalnosti gre predvsem res dobesedno za dej ustvarjanja, pri čemer nastane nekaj novega, česar še prej ni bilo; pri izvirmosti pa je poudarek na izvoru dela samem, in to na njegovi enkratnosti. Izvirnost je lahko znanstvena, tehniška ali umetniška. V vsakem primeru pa je izvirnost in z njo ustvarjalnost povezana s svobodnostjo in sproščenostjo izražanja. Prožnost duha, se pravi mišljenja in čustvovanja je vzmet, ki omogoča človeku, da se dvigne nad raven mišljenja in čustvovanja ali poučenosti, kar pospeši miselni tok. Kdor ni prožen, je nesposoben za vznik nenadnih domislic in rešitev. Vsaka togost duha pomeni temeljno oviro za izvorno preusmeritev, ki jo zahteva ustvarjalno mišljenje (A. Trstenjak, 1981, str. 54). Ustvarjalno mišljenje zahteva, da opustimo prejšnje, že v navadi utirjeno gledanje na problem. Otresti se je treba ustaljenih in stereotipnih zaznav, ker sicer postanejo naše misli toge, rididne, fiksirane na stare tirnice, ki so za odpiranje in reševanje novih vprašanj nezadostne (A. Trstenjak, str. 157). Če je že izvirnost znak odličnosti človeka, pa gotovo ne moremo govoriti o odličnosti pri človeku, ki je zgolj posnemovalec, tj. kdor ravna, govori tako, kot ravna, govori kdo drug. Takšne kar pogosto srečujemo na znanstvenem, tehniškem ali umetniškem področju.

Spet lahko navedemo nekaj ljudskih pregovorov, ki so povezani z izvirmostjo. Tu je najprej latinski pregovor: »Veljamo toliko, kolikor zmoremo«. Nato italijanski pregovor: »človek je toliko vreden, kolikor naredi iz sebe«. Ali kitajski pregovor: »če hočeš spoznati človeka, si poglej njegova dela«. Nato je tu arabski pregovor: »Zasluga pripada prvemu, čeprav naslednji bolje naredi«. Dalje ruski pregovor: »Ni tisti daljnoviden, ki vidi goro, marveč tisti, ki vidi za njo«. In končno nemški pregovor: »Tri stvari napravijo dobrega mojstra: da zna, more in hoče«.

6. Zanesljivost kot znak odličnosti človeka

Zanesljivost je lastnost, značilnost človeka, da se je nanj mogoče zanesti, da ne vzbuja nikakega dvoma o tem, da bo uresničil tisto, kar je obljubil ali kar se od njega pričakuje. Zanesljivost je tesno povezana s skrbnostjo, tj. z lastnostjo, značilnostjo človeka, da s svojo aktivnostjo, prizadevanjem omogoča v zelo visoki stopnji potek in uresničitev česa. Prav tako je povezana z vztrajnostjo, tj. z lastnostjo, značilnostjo človeka, da kljub težavnosti, nasprotovanju, ne preneha opravljati svojega dela. Končno tudi z discipliniranostjo, tj. z lastnostjo, značilnostjo človeka, da se podreja pravilom ali predpisom, ki so obvezni za vse člane kake skupnosti. V vsakem primeru je zanesljivosti tuje izgovarjanje, tj. opravičevanje, pri katerem se navadno ne navaja pravi, resnični vzrok, da nekaj ni bilo napravljenega.

V zvezi z zanesljivostjo lahko najprej navedemo svahilski pregovor: »če imaš cilj, boš našel tudi pot«. In nemški pregovor: »človek zmore vse, kar hoče, samo če bi hotel to, kar zmore«. Seveda obstajajo tudi opozorila. Tako npr. pravi nemški pregovor: »Kolikor dlje je cilj, toliko več je napačnih poti«. In mongolski pregovor: »Nestrpež dela dvakrat, potrpežljivi samo enkrat«. Dalje kitajski pregovor: »Kdor je dovolj pogumen, da popravi svoje napake, jih zlepa ne ponovi«. Spomniti se je treba še na latinski pregovor: »Kdor se loti mnogih stvari, ničesar zadovoljivo ne konča«. Zanesljivost je gotovo odvisna od znanja, a tudi predvidevanj. V tej zvezi obstaja nemški pregovor: »Ne spozna se na glasbo vsak, ki nosi citre«. Ali francoski pregovor: »Kdor računa na čevlje umrlega, lahko še dolgo bos hodi«. Za izgovarjanje pa je pri roki arabski pregovor: »Kdor hoče nekaj narediti, že najde pot, kdor noče nič narediti, najde izgovor«. In nato turški pregovor: »Ko je treba leteti, reče noj, da je kamela, ko je treba nositi breme, pravi, da je ptič«. Sicer sta tu še dva ruska pregovora. Prvi pravi: »Kdor išče en izgovor, jih najde deset«. In drugi: »Kakršen človek, takšni izgovori«. Končno še angleški pregovor: »Slab izgovor je slabši od nobenega«.

7. Podjetnost kot znak odličnosti človeka

Podjetnost je lastnost, značilnost človeka, da se pri svojem delu loteva novih in novih nalog in da je pri tem sposoben na podlagi svoje preudarnosti in modrosti prevzeti tudi tveganja v zvezi z novim delovanjem. Podjetnost je tesno povezana z voljo, tj. s pripravljenostjo prizadevati si za kaj. Nato z ustreznim premišljanjem, tj. usmerjan-

jem delovanja v zavesti, da bi se spoznala njegova primernost in posledice. Dalje s pogumom, tj. s pripravljenostjo storiti kaj kljub težavam in nevarnostim. In končno z izrabljanjem priložnosti, tj. okoliščin, ugodnih za uresničitev nečesa. Podjetnosti je tuja obotavljivost, tj. nesposobnost, nezmožnost za končno odločitev.

Številni ljudski pregovori se dotikajo vprašanja podjetnosti. Najprej volje, da se sploh nekaj napravi. Tako npr. pravi že latinski pregovor: »Tistemu, ki hoče, ni nič težko«. Dalje francoski pregovor: »Kdor hoče, ta more«. Potem je tu italijanski pregovor: »Kjer primanjkuje moči, jo nadomeščamo z voljo«. In opozorilo iz portugalskega pregovora: »Sedi na svoje mesto, pa te ne bo nihče podil, naj vstaneš«. Nekaj podobnega je z agidejskim pregovorom: »Kdor ne ve, kje je njegovo mesto, ostane brez njega«. Podjetnosti se je treba lotiti s premislekom. O tem govori latinski pregovor: »Razmisliti je treba večkrat, odločiti enkrat«. Ali japonski pregovor: »Pred odločitvijo preišluj, po njej nič več«. Tu je tudi portugalski pregovor: »Kdor se hitro odloča, se tudi hitro kesa«. Ali nemški pregovor: »Marsikdo ne bi zabredel v nesrečo, če bi prej razmišljal tako kot po njej«. In spet latinski pregovor: »Glej, da se ne lotiš stvari, ki bi se je kasneje kesal«. Govorili smo tudi o pogumu, ki spremlja podjetnost. V tej zvezi obstaja latinski pregovor: »Drznemu je sreča pogosto naklonjena.« Nato ruski pregovor: »Pogumen nastop je pol zmage«. Ali nemški pregovor: »Velike stvari so bile napravljene bolj s pogumom kot z modrostjo«. Ali drugi nemški pregovor: »Hraber ni tisti, ki se ni nikoli bal, ampak tisti, ki je strah premagal«. Podobno portugalski pregovor: »Kdor se zna bati, se zna tudi nevarnosti izogibati«. Številni pregovori govorijo o priložnosti in njeni izrabi. Tako npr. nemški pregovor: »Gobe je treba nabirati, dokler v gozdu rasejo«. Ali drugi nemški pregovor: »Ko je priložnost zamujena, nam namesto jajc ostanejo lupine«. Vendar je tu še nemški pregovor: »Kadar ni priložnosti, si jih moramo sami ustvariti«. In francoski pregovor: »Vse, kar se da storiti jutri, se da storiti tudi danes«. Prav tako latinski pregovor: »železo je treba kovati, dokler žari v ognju«. Kar se tiče obotavljanja, je pa pri roki najprej latinski pregovor: »Pri obotavljanju pogosto zamudimo priložnost«. Ruski pregovor dalje pravi: »Kdor tarna pod goro, ne bo videl njenega vrha«. Francoski pregovor pa: »Kdor preveč gleda, kateri veter piha, ne bo sejal ne sadil«.

8. Voditeljskost

Voditeljskost je lastnost, značilnost človeka, da zna voditi druge ljudi ali potek česa in v tej zvezi delovanje organizirati, uskladiti in sodelavce spodbuditi za uresničevanje postavljenih ciljev. Voditi pomeni biti na najvišjem mestu pri usmerjanju in uravnavanju delovanja skupine ljudi ali pri odločanju o poteku česa. Organizirati pomeni ciljno urediti razmerja in povezave med sestavinami celote in njenih povezav z okoljem. Uskladiti pomeni narediti, da nekaj poteka urejeno, skladno s čim drugim. Spodbuditi pa pomeni povzročiti, da postane kdo bolj prizadeven. Da bi nekdo lahko bil dober voditelj, mora poleg sposobnosti za to imeti tudi ugled, tj. obstajati mora zelo dobro mnenje o njem, ki ga ima več ljudi. Dajati mora zgled drugim, tj. mora ravnati tako, da ga drugi lahko posnemajo. Skrbeti mora za složnost v tisti skupini, ki jo vodi, tj. da se člani ne prepirajo in si ne nasprotujejo. Prav tako mora skrbeti za pohvale tistim, ki si jo zaslužijo. V vsakem primeru pa ni združljivo z odličnostjo voditelja podcenjevanje drugih, tj. prisojati jim manjšo vrednost ali pomen kot ga imajo. Prav tako tudi ne ukazovalna nevljudnost, ki bi zamenjala zavestno pridobivanje sodelavcev za skupno delovanje.

O ugledu voditelja govore številni ljudski pregovori. Tako npr. pravi latinski pregovor: »Nesmiselno je, da bi druge vodil, kdor sebe ne zna«. In drugi latinski pregovor: »Nihče ne more biti dober voditelj, če niso prej drugi njega vodili«. Nemški pregovor pravi: »Ob lepem vremenu je vsakdo lahko krmar«. In ruski pregovor: »Nespreten krmar lahko potopi tudi najboljšo ladjo«. Res pravi portugalski pregovor: »Več je vreden eden, ki dobro ukazuje, kot dva, ki dobro delata«. Ruski pregovor pa svari: »Kdor je prišel na položaj kot lisica, se bo na njem vedel kot volk«. Odličnost voditelja je povezana s potrebo po dajanju osebnih zgledov. Tako pravi npr. nemški pregovor: »Ne more drugih buditi, kdor sam spi«. In drugi nemški pregovor: »Od nikogar ne zahtevaj, česar sam nočeš dati«. In še tretji nemški pregovor: »Kdor gre po dobri poti, bo hitro dobil sopotnike«. S tem smo pa že pri vprašanju složnosti. Star latinski pregovor pravi: »V slogi majhne stvari rastejo, v neslogi največje razpadajo«. Za povezovanje sodelavcev je treba napraviti marsikaj. Spet je tu latinski pregovor: »Priatelje si pridobiš z zaupanjem«. Potem je znan angleški pregovor: »Izkaži spoštovanje človeku in še več bo napravil«. Portugalski pregovor pravi: »Kdor hoče, da ga veliko ubogajo, naj malo ukazuje«. Kar se preprirov tiče, je koristno spomniti na ruski pregovor: »Lažje se je preprirov ogniti kot jih končati«. Nesložnosti se dotika tudi angleški pregovor: »Kjer vsi govore, nihče ne posluša«. In seveda nizozemski pregovor: »Dva hkrati lahko pojeta, ne pa govorta«. Kar se tiče pohvale in graje

kaže opozoriti na nemški pregovor: »Pohvala dela dobrega boljšega, slabega še slabšega«. Podoben je italijanski pregovor: »Pohvala pametnemu koristi, neumnemu škodi«. Ali škotski pregovor: »Graja rodi lenobo, hvala moč«. Seveda mimo napak, ki so jih zagrešili drugi, tudi voditelj z oznakami odličnosti ne sme. Angleški pregovor npr. pravi: »Prvo napako še zagreši človek sam, drugo pa že tisti, ki so mu prvo dopustili«.

9. Pravičnost kot znak odličnosti človeka

Pravičnost je lastnost, značilnost človeka, da pri presojanju in vrednotenju upošteva dejstva in ravna v skladu z moralnimi in drugimi načeli in ne po osebnih nagnjenjih ali interesih. To pomeni, da je človeku, ki mu pripisujemo odličnost, povsem tuja pristranskost. Prav tako takšen človek ne prizadene komu krivico, tj. dejanje, ki bi bilo v nasprotju z vrednotami, priznanimi v določeni družbi. In še več. Pravičen človek tudi ni nevoščljiv, tj. takšen, ki komu drugemu ne privoščji njegovega uspeha. še manj seveda zlonamern, tj. takšen, ki ima zle, nepošteno namene, npr. s širjenjem klevet o kom, tj. neresničnih, zlonamernih izjav, s katerimi se komu jemlje ugled. Pravičen človek je tudi daleč od tega, da bi bil spletkar, tj. takšen, ki dela zvijačno, zahrbtno proti komu.

Pravičnost se pravzaprav začne že z življenjem v položaj drugega. Odtod latinski pregovor, ki pravi: »česar nočeš, da bi drug tebi storil, tudi ti drugemu ne stori«. Tu je še drugi latinski pregovor, ki pravi: »Sam ne delaj tistega, kar grajaš pri drugih«. Višja stopnja tega spoznanja je v tretjem latinskem pregovoru: »Drugemu človeku stori, kar želiš, da bi storili tebi«. Podobno misel zasledimo v nemškem pregovoru: »Sodi o drugih tako, kot bi rad, da drugi sodijo o tebi«. Kako je mnogokrat v resnici, pa pove drugi nemški pregovor: »S povečevalnim steklom gledamo zasluge tistih, ki jih imamo radi, in napake tistih, ki jih ne maramo«. Ko smo pri vprašanju krivice, se je treba spomniti najprej na latinski pregovor: »Lastnost dobrega moža je, da ne zna delati krivice«. Nemški pregovor pa pravi: »Bolje oprostiti desetim krivim kot obsoditi enega nedolžnega«. Nato imamo latinski pregovor: »Bolje je krivico trpeti kakor napraviti«. In nemški pregovor: »Lažje je prenašati silo kot krivico«. Vendar do krivice le lahko prihaja, čeprav v takšnem primeru ne moremo več govoriti o odličnosti človeka, ki jo povzroča. Razlog zanjo je lahko že v tistem, kar pravi latinski pregovor: »Dobiček enega je pogosto izguba za drugega«. Nato imamo ruski pregovor, ki pravi: »čigar moč, njegova tudi pravica«. In španski pregovor: »Pravica ne potrebuje sile, sila ne potrebuje pravice«. Posledice krivice pa nakazuje nemški pregovor: »Kdor zagreši krivico, to hitro pozabi, kdor jo utrpi, mu ostane dolgo v spominu«. Končno je tu še danski pregovor: »Vsak hoče svojo pravico razen cipe in tatu; cipa noče otroka, tat ne vešal.« O nevoščljivosti, ki je tudi svojevrstno nasprotje pravičnosti kot znaka odličnosti človeka pav tako govori več pregovorov. Naj omenim samo nemškega: »Nevoščljivi bi bil tudi z enim očesom zadovoljen, samo da bi bil njegov bližnjik slep«.

10. Resnicoljubnost kot znak odličnosti človeka

Resnicoljubnost je lastnost, značilnost človeka, da upošteva le tisto, kar je skladno z določenimi dejstvi, kar se dogaja in ni posledek izmišljanja. Povsem gotovo je, da lažnivec ne more biti človek, ki bi ga predstavljali kot odličnega človeka. Laž je zavestno neresnična izjava z namenom zavajati v zmoto, lahko tudi izmišljotina, čenča. Seveda je vedno mogoče razpravljati o tem, ali v kakih posebnih okoliščinah morda le ni primerno izreči resnico, temveč je bolje molčati. Vendar tudi tedaj pri človeku, pri katerem iščemo znake odličnosti, ne moremo prenašati hinavščine, tj. hinavskega vedenja ali govorjenja ali kazanja sebe v drugačni luči kot je resnična, niti hlinjenja, tj. prikazovanja kaj izmišljenega ali lažnega kot resnično.

Znan je latinski pregovor: »Vedno govori resnico in živi brez krivde, modro opravljaj svoje delo in potrpežljivo prenašaj bremena«. In drugi latinski pregovor: »Sramotno je eno govoriti, drugo pa misliti«. Vendar so tu tudi dopolnila, ki jih najdemo v drugih pregovorih. Angleški pregovor pravi: »Govori pošteno, misli, kar hočeš«. Francoski pregovor pa: »Pameten človek ne pove vsega, kar misli, toda misli, kar pove«. Podoben je poljski pregovor: »Ni največja modrost modro govoriti, marveč vedeti, kdaj ne govoriti«. Računati je namreč treba s posledicami povedanega. V tej zvezi armenski pregovor pravi: »Ribe se lovijo na trnek, ljudje na besede«. Potem je tu čečensko-inguški pregovor: »Dokler beseda ni izgovorjena, je tvoja sužnja, ko je izgovorjena, si njen suženj ti«. In nemški pregovor: »Lažje je besedo zadržati kakor nazaj vzeti«. Italijanski pregovor pravi: »Lahko povemo, kar smo zamolčali, ne moremo pa zamolčati, kar smo povedali«. Azerbajdžanski pregovor pravi: »Resnica se ne sme govo-

riti iz strahu pred ljudmi, lagati se ne sme iz strahu pred vestjo«. Na slabe izkušnje z resnicoljubnostjo kaže tudi nemški pregovor: »če hočeš biti spoštovan, ne bodi preveč iskren«. Ali portugalski pregovor: »Veliko zaupnosti, malo spoštovanja«. Ali nemški pregovor: »Kdor govori resnico, mu ne manjka sovražnikov«. Resnicoljubnost se izraža z govorno ali pisano besedo. Besed je pa lahko veliko. V tej zvezi slovenski pregovor pravi: »Kdor veliko govori, veliko ve ali veliko laže«. Vendar nekateri pregovori kažejo tudi na upravičevanje laži. Tako pravi češki pregovor: »Boljša je laž, ki zdravi, kot resnica, ki rani«. Ali tadžiški pregovor: »Laž, ki ima dober namen, je boljša od resnice, ki zbuja sovraštvo«. Novo spoznanje odpira nemški pregovor: »Resnica koristi tistemu, ki jo sliši in škoduje tistemu, ki jo pove«. Velja pa tudi opozorilo iz slovenskega pregovora: »Lažnivec ne sme biti pozabljivec«. Kaže, da resnicoljubnost ni povsem združljiva s pripadnostjo določenim krogom. Tako pravi angleški pregovor: »Trgovec, ki ne zna lagati, naj zapre trgovino«. Znana je tudi različnost uporabe odgovorov da in ne pri diplomatu in pri dami. Če diplomat reče da, pomeni morda, če reče morda, pomeni ne, če bi rekel ne, pa ne bi bil več diplomat. Toda če dama reče ne, pomeni morda, če reče morda, pomeni da, če bi rekla da, pa ne bi bila več dama. O hinavščini, ki gotovo ni znak odličnosti človeka, še izrek francoskega kralja Ludvika XI.: »Kdor se ne zna hliniti, ne zna vladati«. In končno še dva danska pregovora. Prvi pravi: »Nekateri so kot nenaravnana ura: eno kaže, drugo bije«. Drugi pa pravi: »Ne jemlji za mar, če pes šepa, vlačuga namiguje, ženska joče in trgovec prisega«.

11. Poštenost kot znak odličnosti človeka

Poštenost je lastnost, značilnost človeka, ki obvladuje moralno negativna nagnjenja in teži k dobremu, a tudi, ki se ne okorišča z oškodovanjem drugega. Drugega »okoli prinesiti« ali srbsko »nadmudriti« šteje pošten človek vselej kot nečastno, zlasti se pa s tako »nadmodrostjo« ne hvali. Očitno nasprotje poštenosti je, če si kdo kaj pridobi s tatvino, tj. z odvzemom s prisvojitvenim namenom na skrivaj in brez dovoljenja in vednosti lastnika. Pojem tatvine je zelo širok in zanjo niso vedno predvidene sankcije; včasih jo zakoni zaradi neznanja ali celo interesov zakonodajalca celo spodbujajo, ker kaj ne dorečejo, iznajdljivost ljudi pa to izrabi. Zato pojem poštenosti povezujemo predvsem z moralnimi normami in ne z zakonskimi določili. Le komur ni treba skrivati način pridobivanja svojega bogastva, se lahko hvali s svojo poštenostjo, vsi drugi se zavedajo, da morajo nekaj skriti. Pri tem ne gre zgolj za davčne utaje. Poštenost je v veliki meri povezana z zaupanjem, ki ga kdo ustvarja, tj. s prepričanjem drugih, da je sposoben in voljan narediti, kar se pričakuje. To velja tudi za obljube, ki jih da, tj. za izjave, da bo kaj storil, uresničil. Dajanje obljub, ki jih ni mogoče izpolniti, ali zatajevanje danih obljub, je gotovo nasproten znak odličnosti človeka.

V zvezi s pregovori naj najprej navedem latinska pravna načela, ki so: »Pošteno živeti, nikogar ne žaliti, vsakomur dati svoje«. In nato latinski pregovor: »Ni vse pošteno, kar je dovoljeno«. In dalje latinski pregovor, ki izvira od Seneke: »če je pošteno, kar delaš, naj vedo vsi; če je sramotno, ali je važno, da nihče drug ne ve, ko veš ti?« V zvezi z zaupanjem v poštenjaka obstaja več pregovorov. Belgijski pregovor pravi: »Vse ljudi je treba imeti za poštenjake, toda nobenemu se ne sme zaupati«. Ruski pregovor pravi: »živiljenje in zaupanje se izgubita samo enkrat«. Poštenost je vedno povezana z razmerjem med dobiti in dati, kjer je seveda predmet dobivanja in dajanja lahko različen. Odtod že latinski pregovor, ki izhaja od Plavta: »Nepošten je, kdor zna uslugo sprejeti, ne zna pa je vrniti«. Od tu ni daleč do izpolnjevanja obljub. že star latinski pregovor pravi: »Obljube preidejo v dolg«. Drugi latinski pregovor pa: »Nikomur ne obljubi, česar ne moreš izpolniti«. V tej zvezi je še portugalski pregovor: »Preden obljubiš, premisli, ko obljubiš, izpolni«. Angleški pregovor pravi: »Kdor zlahka obljubi, zlahka pozabi«. Francoski pregovor pa: »Kdor vse obljubi, ničesar ne obljubi«. Znan je nemški pregovor: »Obljubljati je gosposko, besedo držati je kmečko«. In končno gruzinski pregovor: »če nimaš sovražnika, si ga ne delaj z neizpolnjenimi obljubami«. Sedaj smo pri vprašanju oškodovanja drugega, ki je nasprotje poštenosti kot znaka odličnega človeka. Latinski pregovor pravi: »Ne škoduj tistemu, ki mu ne moreš pomagati«. še več jih je v zvezi s tatvino. Nemški pregovor pravi: »Male tatove obešamo, pred velikimi se odkrivamo«. Ruski pa: »Tat ne krade tam, kjer veliko imajo, marveč tam, kjer slabo varujejo«. Potem je tu sloves, ki se drži tatu. Nemški pregovor pravi: »Kdor je enkrat ukradel, ga imajo zmeraj za tatu«. Latinski pregovor, ki izvira od Fedrusa pa: »Tistemu, o katerem se je enkrat razširil glas, da je slepar, ne verjamemo, tudi če govori resnico«. Drugi latinski pregovor pravi: »O človeku, ki se je enkrat izkazal slabega, si mislimo, da je vedno tak«. Nekaterih poklicev se upravičeno ali neupravičeno drži mnenje drugih o tamkajšnji držji do vprašanja poštenosti. Tako npr. nizozemski pregovor pravi: »Trgovec, ki hoče biti prepošten,

sklene malo dobrih kupčij«. Portugalski pregovor pa: »Kdor hoče prijatelje obdržati, ne sme z njimi trgovati«.

12. Plemenitost kot znak odličnosti človeka

Plemenitost je lastnost, značilnost človeka, da rad pomaga drugim ljudem, Je več kot človekoljubnost, tj. lastnost, značilnost človeka, ki ima namen pomagati ljudem; gre namreč za več kot za sam namen. človekoljubnost je povezana z dobrohotnostjo, tj. z lastnostjo, značilnostjo človeka, ki hoče, želi dobro. Uresničuje se pa z dobrotljivostjo, tj. z lastnostjo, značilnostjo človeka, ki rad izkazuje, deli dobroto. Plemenitost je povezana z dobrosrčnostjo, tj. lastnostjo, značilnostjo človeka, ki je dobrega srca, tj. ki ima skupek posebnih značajskih, čustvenih lastnosti. Mnogokrat je povezana tudi z dobrodušnostjo, tj. lastnostjo, značilnostjo človeka, ki je mirne, nerazburljive, prijazne narave. V vsakem primeru je dobrota lastnost dobrega, dobrosrčnega človeka; to je človeka, ki je drugemu v okviru svojih možnosti vedno pripravljen napraviti kaj dobrega. Gre za človeka, ki ne pozna le sebe in svoje koristi.

Številni ljudski pregovori govore o tem znaku odličnosti pri človeku. Francoski pregovor pravi: »Kdor ne misli slabo, tudi slabega ne dela«. Istrski pregovor pravi: »Kdor je dober, misli, da so vsi dobri«. Gruzinski pregovor pa: »Tudi tisti je slab, ki je samo zase dober«. Nemški pregovor dalje pravi: »če je srce majhno, je vse majhno, če je srce veliko, je vse veliko«. Portugalski pregovor pa: »Na obrazu in v očeh se zarisujejo črke srca«. In latinski pregovor: »Obraz je ogledalo duše«. Sploh so latinski pregovori zelo bogati pri obravnavanju sedanjega znaka odličnosti. Tako npr. pravi latinski pregovor: »Kadar si na višjem položaju, moraš biti dobrohotnejši«. Sedanji znak odličnosti odpira posebno poglavje v medosebnih odnosih. V tej zvezi se je treba spomniti že na Cicera, ki je rekel: »Nismo rojeni samo zase«. Ali na Seneko: »živeti moraš za drugega, če hočeš živeti zase«. Znan je tudi svetopisemski izrek: »Bolj osrečuje dajati kakor sprejemati«.

13. Samozavednost kot znak odličnosti človeka

Samozavednost je lastnost, značilnost človeka, da se zaveda samega sebe, svojega jaza, da ima v sebi sodilo za presojo pravilnosti svojega ravnanja, svojo vest, tj. občutek, zavest o moralni vrednosti lastnega ravnanja, mišljenja, ki vzbuja občutek moralne odgovornosti. Je več kot zgolj samozavestnost ali lastnost, značilnost človeka, da je prepričan o svoji sposobnosti, znanju, moči. Po drugi strani pa samozavednost izključuje bahavost, tj. da se tak človek postavlja in ponaša ter čezmerno hvali; izključuje tudi domišljavost, tj. da ima tak človek pretirano dobro mnenje o sebi; še bolj seveda nadutost, tj. da tak človek dodatno kaže prezir, zaničevanje drugih. Samozavednost je lahko povezana celo z osebno skromnostjo, tj. da človek posebej ne poudarja svojega pomena, vrednosti, ker to na drugačen način izžareva s svojo osebnostjo. Samozavednost pomeni tudi kritično presojanje samega sebe in je glavni znak osebnostnega človeka. Je tesno povezana z osebno neodvisnostjo, tudi npr. v odnosu do političnih strank, tako da mu ni potrebno upoštevati voljo in zahteve drugih, zlasti če so v nasprotju z lastnim preudarkom, vezanim na lastno presojo moralne neoporečnosti. Povsem tuje so mu politično naročene packarije, ki bi jih moral izpeljati, da bi s tem dokazal zvestobo svoji stranki. Je človek »z lastno hrbtenico«, ki lahko vedno vsakomur gleda v oči in se mu ni treba potuhnjeno skrivati.

Vrsta pregovorov se nanaša na osebnostnega človeka. Tako pravi npr. latinski pregovor: »Učiti se kreposti pomeni odvajati se napak«. Nadaljnji latinski pregovor pravi: »Premagati samega sebe je mnogo večja umetnost kakor premagati sovražnika«. Latinski pregovor, ki izvira od Seneke, pa pravi: »Drugemu vedno odpuščaj, samemu sebi nikoli«. Kitajski pregovor pravi: »Lahko odsevate luč drugega človeka, ampak izžarevate lahko samo svojo lastno luč«. Ruski pregovor pravi: »Kdor globlje vase pogleda, se ne bo bahal«. Nemški pregovor pravi: »Vest je pameti najboljša svetovalka«. In drugi nemški pregovor: »Čista vest ima pogumen jezik«. Latinski pregovor končno pravi: »Naj se zgodi karkoli, stanoviten mož bo vedno ostal to, kar je«.

Zaključek

Odličnost človeka ni mogoče presojati zgolj po enem samem znaku, temveč je treba upoštevati več znakov, v našem primeru trinajst, pri vsakem od njih pa intenzivnost njihovega pojavljanja. Ne zadošča, da je npr. kako dekleta

zgolj lepota, da je kak športnik dosegel zavidljive izide, da je kak umetnik ustvaril izstopajočo umetnino, da je kak tehnik prišel do pomembnega izuma, da je kak znanstvenik prodorno razvil svojo stroko, da je kak gospodarstvenik pripomogel k uspehu svojega podjetja ali da kak politik ni napravil prevelikih neumnosti. Odličnost na posameznem področju lahko pri posamezniku povsem zatemnijo negativnosti na drugih, npr. lenoba pri lepoticah, nevoščljivost pri športniku, domišljavost pri umetniku, neotesanost pri tehniku, samoljubnost pri znanstveniku, skorpupiranost pri gospodarstveniku ali intrigantstvo pri politiku. Obravnavanih trinajst znakov odličnosti pa pri posamezniku ne smemo opazovati samo celovito, temveč tudi po njihovi trajnosti. Po grafični metodi, ki nam jo ponazarja Gaussova krivulja normalne pogostne porazdelitve je ljudi s celovitimi in trajnimi oznakami odličnosti prav malo. Kjer je večina, tam je »norma«, tisto je »normalno«; kjer je odklon, tam je »abnormalnost« (A. Trstenjak: Po sledih človeka, 1993, str. 194). Ker odlični ljudje preveč izstopajo, kvarijo samozavest povprečnih ljudi. Res pa je, da se po njihovi zaslugi sčasoma dviguje tudi povprečje, tj. tisto, kar je normalno.

Znano je, da so za ljudi, ki izstopajo po kakem znaku v določenem obdobju, pripravljena različna priznanja in tudi državna odlikovanja. Zanimivo pa je, da so od vseh 13 v tem sestavku predstavljenih znakov odličnosti pri tem najpogosteje upoštevani le prizadevnost, ki vodi do izstopajočih izidov npr. na področju športa, izvirnost na področju tehnike, umetnosti in znanosti ter podjetnost na področju gospodarjenja. Drugi znaki odličnosti se ne upoštevajo, kar pomeni, da gre v vsakem primeru le za parcialnost odličnosti kake osebe in ne za njeno celovito odličnost. Nekateri iz takšnih ali drugačnih razlogov prejmejo priznanja in odlikovanja bolj in nekateri manj zaslužen. Obstajajo pa tudi takšni, ki jih iz takšnih ali drugačnih razlogov nikoli ne prejmejo. Spet lahko spomnimo na nekaj pregovorov. Nemški pregovor pravi: »Nihče se tako ne podi za častmi kakor tisti, ki morajo pokriti sramoto«. Portugalski pregovor pravi: »Boljše je časti zaslužiti, pa jih ne imeti, kakor jih ne zaslužiti«. Italijanski pregovor pa pravi: »časti je najmanj vreden tisti, ki si je najbolj želi«. Na področju znanosti in umetnosti šteje kot najvišje priznanje odličnosti uvrstitev med člane kake javno priznane akademije. Vendar kaže tudi tu omeniti ljudski pregovor, ki pravi, da je za to, da je nekdo uvrščen v kroge takšnih odličnežev, potrebno eno delo in pet prijateljev, ne pa kaj obratnega.

Nekateri poklici so takšni, da zahtevajo potrebno odličnost svojih članov. Za člane veljajo zelo podrobno napisani kodeksi poklicne etike, obstaja pa tudi nadzor nad njihovim delovanjem. Še vedno pa imamo opravka le z nekakšno bolj ozko strokovno opredeljeno odličnostjo in ne z zahtevo po celoviti odličnosti. Stremljenje ljudi, da bi jih šteli kot »odličneže«, vodi celo do ustanavljanja raznih lož in zaprtih klubov z najrazličnejšimi imeni, ki nato ustvarjajo famo odličnosti svojih članov, svojo nepreverjeno, toda objavljeno odličnost si pa člani plačujejo s članarinami. Na povsem podoben način prihaja do vključevanja v knjigo z naslovom *Who's who* (kdo je kdo), kjer vsak plača za svojo letno uvrstitev med »odličneže« s tem, da kupi celotno knjigo. Končno se v svetu pojavljajo celo zasebno vzpostavljene »akademije znanosti«, ki prav tako utegnejo ustvarjati fikcijo odličnosti tistim, ki so navedeni kot njihovi člani; pogoj za članstvo je redno plačevanje članarine, imena članov so objavljena, o njih se pa sicer kaj drugega ne ve. Koristno bi bilo vsaj nekoliko poznati življenjepise takšnih »akademikov«. V zvezi z »akademiki« takšnih pridobitno vzpostavljenih akademij se pa lahko spomnimo na srbskega komediografa Branislava Nušića, ki je zabeležil, da se s pisanjem lastnih življenjepisov po navadi bavijo propali politiki, pregnani vladarji, brezposelni upokojenci, bivše dvorne dame in člani Akademije. In »ker mora vsak akademik napisati svoj življenjepis in ker naši akademiki potrebujejo v ta namen nekaj let in so med njimi celo taki, ki so umrli, ne da bi bili opravili tolikšno in tako pomembno nalogo, še dandanes ničesar ne vemo ne o njihovem življenju ne o njihovem delu...« (B. Nušić: *Humoreske in satire*, str. 19).

L I T E R A T U R A :

1. Slovar slovenskega knjižnega jezika. DZS, Ljubljana 1995
2. S. Banič: Latinski pregovori, izreki in izrazi. DZS, Ljubljana 1990
3. M. Hrovat: Človek v zrcalu pregovorov. Tržaški tisk, Trst 1983
4. T. Radić *Vox populi*. Mladinska knjiga, Ljubljana 1993.
5. A. Trstenjak: Psihologija dela in organizacije. Dopisna delavska univerza, Ljubljana 1979

6. A. Trstenjak: Psihologija ustvarjalnosti. Slovenska matica, Ljubljana 1981
7. A. Trstenjak: Po sledeh človeka. Mladinska knjiga, Ljubljana 1993
8. B. Nušič: Humoreske in satire. SKZ, Ljubljana 1947.